ID = 63537159

DA LI NADREALISTI JEDU MALU DECU?

Jednom prijatelju koji (mi) je rekao: „Dokle ćeš da se bakćeš sa tim nadrealistima!"

Jednom „prijatelju" koji je (povodom mene) rekao: „On je najobičnije nadrealističko epigonče!"

Odjednom, svim „popučicima" i autsajderima, piscima što obnevideše od svoje jedne jedine dimenzije, novinarima koji u retoričnom klarinetskom „dodatku" svaki svoj priloški dodatak računaju u gustinu burgundskog vina, — odjednom, velim, i naivnim arhaičarima, i nedoučenim profesorima, i razbaštinjenim i antimaštovitim andjelima od anorganske hartije zasmetao je, i iglama stravičnim, čudovišnim počeo da bode zenice, razumotvorske, taj mali gad, taj crv u banani, taj opaki deran, taj lukavi mulac, taj koralski koren, taj vragolan i taj kopilan, taj fatalni nadlični bokser, taj stranac, taj dahija, skaredan i omražen,

najzad
taj
haj-haj
zmaj

NADREALIZAM!

Tiho, ispod žita, svi se ustremljuju na ovu takozvanu galsku kontrabandu. Oni koji pokušavaju da savremenu, tekuću (radiotelevizijski tekuću, vodenastu) književnost prate kao egzotični muzej vide u nadrealističkom nasledju jednu krivu liniju nestrpljivi revoltantni senzibilitet koji se u specijalnim okolnostima služio obnovom poezije u doslednoj bezrazložnosti nije same —, a drugi, gromkiji u solunaštvu koje se identifikuje sa srpskom književnom laži, u svemu tome vide jednog razmaženog, arogantnog Miladinovića kome bi, avaj, jednom već trebalo izvući uši... Dakako, u čitavom tom srpskom književnom sosu, simpatije i antipatije su eksplozivnije no ikad ranije i manifestovane su u prilog ličnosti, u prilog postojećih, produktivnih kristala ili tek njihovih zrnaca, a pošto se kod nas više uradilo na kafanskom rangovanju no na reviziji književnih vrednosti, vaspostaviše se mišljenja „pro" ili „kontra" do one mere koja služi da se mladi, da se novaci i došljaci giljotiniraju perom zbog svake svoje rekreativne afirmacije u svetu nadrealističke poezije i umetnosti.

Stvari su namerno uprošćene a ogorčenja maskirana. Epigone su počeli detektivski da nalaze tamo gde literatura doista hoće gustu naftu i gde se bez narkotičnih školskih lekcija mora da nadje veza sa svim preimućstvima senzibiliteta ovog veka.

Tradicije literarne čaršije dunuše u sve gajde. Psihološki voluntarizam mladih, koji je prirodno došao kao rezultat rasejanih dodira i zanimanja literarne mladosti, omladine (zašto da previdimo širinu jednog takvog imena i ideologiju jedne takve širine!), tendenciozno se sužava i napastvuje kao epigonska devalvacija. Prividni detektori, koji bi merili vrednost nadrealističke emanacije, upravo se služe iskustvom i afektima koji se često zaboravljaju u svom svom jadiluku iz prošlosti, a od već klasicističkih umirenih nadrealista ponovo, i sa katoličanskim strpljenjem detektiva, oblikuju karikature koje bi trebalo da budu babaroge za malu literarnu decu.

Osim toga iskustva i dragocenosti naše literature nisu velika. Kada se otstrane patetični akcenti, kada se harmonično i nepristrasno vratimo na pravu meru (i na specifične težine, dabome) jasno je da ne ostaje mnogo knjiga, romana, pesama. Takodje, jasnovido je da ni nadrealistička kapela nije napisala sva glavna dela i da je u duhu, u delovanju, ostao njen intelektualni dinamizan i njeno radikalno svojstvo u sferama novih, proširenih i ni jednom literarnom ambicijom ne premlaćenih senzibiliteta. Možemo da urlamo od sreće što se na godišnjim skupštinama Udruženja književnika precizno navode i po stotine zbirki pesama, pa ipak ne živimo u veku romantičarske Srbadije i djulabije kad bi nas svako „haj" i „vaj" moglo uhvatiti vitmanovski, bokserski za gušu. Dokle ćemo da sudbinu naše literature identifikujemo sa gradjanskim sudbinama registrovanih pisaca koji sa literaturom imaju isto toliko veze koliko Šekularac sa astronomijom. Prosvetarski budilnici nisu nam više potrebni u literaturi, a kadrovi za plačisundjersko prenemaganje odavno nisu potrebni našoj pismenosti.

Nadrealizmu niko ne svetli svećom iz deranske želje da imituje, da prazno negoduje, — snobovi takodje ne snalaze se tu iako im sa nadrealizmom koegzistencija ogromno imponuje. Eksperimenti od juče, ako imaju sugestivne gradje i ako ulaze makar i u privremene pustolovine i radionice mladih ne moraju da budu automatski prljave zagonetke. I obrnuto, ako ponegde odjekne lirizam automatskog pisanja to nikako ne znači da su mladi udarili šamar etici za račun estetike i da su izgubili privilegiju one fantastično retke mladosti koja ume, može čitavim nervnim sistemom da pripremi i odobrovolji razgovor „o estetici, o etici, o tici."

Mogućnosti književne sloge u uslovima nepreciznih vrednosti i preciznog svaštarenja, u uslovima neslavne činovničke epiderme ogromne većine zvaničnih književnika, ne samo da su jalove već bi, čak i pored plemenitih, prosvetarskih instrukcija, najavljivale stav izmirenja i svodjenja na najniže, relativno prihvatljive specifične težine. Otuda taj novozavetni demonizam nadrealističkog voza toliko pojačano i senzacionalno (koliko u našoj literaturi uopšte može da bude senzacionalno) tobož ugrožava mlade poetske generacije iako je i pri najblažoj analizi uočljivo da senzibilne sile sa vremene mladosti mogu bez klasicizma i simbolizma — ili bar mogu da im se žestoko suprotstavljaju — a da bez nadrealizma kao modernog romantizma koji je odredjen infrastrukturom industriskog veka ne mogu da maknu dalje od svog narcisoidnog, džemsdinovski pegavog nosa. Što se pritom dogodilo da je srpska literatura u nadrealističkom zamajcu dobila ne samo svoju intelektualnu poziciju već i jednu modernu prisnost sa osobenim senzacijama, samo je jedan retorski razlog više da se od njega ne može pobeći a da se istovremeno ne izgube snage psihološke kreacije. Ako je Frojd bio izvesna ikona nadrealista, to nikako ne znači da je čovek u svojoj anatomskoj realnosti prestao da bude totalna uzbuna i poema onih koji su i simbolizmu i skepticizmu okrenuli ledja, putujući dalje, pozivajući dublje...

Nadrealizam kao bauk za neznalice, kao porušeni bunker za nemoćne, nedarovite, kao ideološka prašuma za neobaveštene, kao teniski plac za velegradske snobove koji nisu imali sreće u bacanju kugle ili trčanju na jednu milju — nama nije ni zagonetka, ni signal. Banalnije još rečeno — nadrealistička avantura kao bežanje od života (kojeg, čijeg) takodje nas ne obezoružava, ne demobiliše da idemo dalje, dublje u lovljenju kontinuuma naših vrednosti, naših dragocenosti. Pseudo-realisti i pseudo-nadrealisti pojačaće tu zagonetku. Tu sokolanu. Taj lov u sveopštoj volji sveopšteg svaštarenja. Ali, rdjave namere i didaktični buboci (opet „Književne novine") ne mogu da zaustave to minuciozno presipanje zrnaca vrednosti u živi dunavski val mladih koji sutra i bez roditelja i bez reditelja pesničkih mogu da postanu prodorni, efikasni umetnici.

Preneraženje članova Udruženja pred „invazijom" nadrealističkih osnovaca nije nova pojava. Ako neko godinama piše i potpisuje prostoproširenu rečenicu: konj zelenko rosnu travu pase, i ako taj rosni književnik ima gradjansku legitimaciju za svako izdavačko preduzeće, ako dakle može da publikuje svoje zelembaćke prostoproširene rečenice bez brige i sa literarnim dodatkom pohvale u kulturnim dodacima listova (osim sportskih), onda im je zaista pokašto zgodno i „dužnost" da se busaju u prsa i da akademskim prstom ukazuju na razne mlade bezbožnike koji igranku zovu čagom, a mladu momu na igranci — čagaricom. Ili jezivo primitivna, ali poslovički proširena šema koja se arbitražno nameće: Marko Ristić je postao popularan kod literarne omladine a Marko je bio nadrealista, a nadrealisti su poslali u peršun Jovana Dučića (u šimikama), a i izvesne druge kobojagi pesnike — on je dakle bio negator, isključilac, levi vetar, intelektualac (djavolski orah u našoj krcakrca-novokolskoj literaturi), i eto belaja. Nesporazum. Nokautiranja s ledja.

U grube nesporazume valja računati i gledište da se nadrealistički novac presipa na tekućem računu savremene književnosti samo zato što su svi argumenti mlade generacije pomodni i što ta ista generacija ne može da izidje iz svog „životnog kruga" kao da se radi o metodičnim intelektualcima a ne o spontanim pesnicima. Usto, valja naglasiti da je i naša književna kritika vrlo kuhinjski uzela da se bavi nadrealizmom, kao pokretom i kao teorijom, kao munjom i kao djavolskom senkom, kao ludačkom košuljom i kao lukavom Pepeljugom, umesto da, proučivši proces u punom obliku i aktivitetu koji sa memoarima i sa tračevima ne mora da ima nikakve strahovite ili svilenaste veze, definiše i njegov raspad tim pre što su predznaci raspada takodje intonirani tekstovima a ne bajagi baščelikovskim zubima samih nadrealista. Trebalo bi biti velika izjelica da bi se mrtvim godinama vratio teret Dišanovih kocaka ali i rdjavi tumač kontinuiteta da bi se upropašćivao pojedinačni uspeh ove operativne intelektualne bujice u uslovima neprerušene bitke i jeze za čoveka, za dnevnost i noćnost čovekovu.

Treba osloboditi mlade od želje da budu sudije svemu i svačemu. Ali osloboditi ih od mladosti i od taktova njenih koji se ponekad, prirodno, tragalački, voluntaristički identifikuju sa zračnim poletima nadrealističke poezije, i utrostručene njene složenosti, to je nasilna operacija, to je čaršiska hipnoza i klizav put za vaspitanje.

A što se tiče obožavanja, kad smo u stanju da imamo sportsko, koje plaćamo, zašto da nemamo i poetsko, estetsko obožavanje? „Objektivnost", kao šemu starešinstva, ni jedni ni drugi ne podnose na mladim ledjima. Jer, senzibilišemo se ogromno, zelenilo i muzika nas biju kao kiše i vetrovi hajduke, a ako ne znam, priznajem da ne znam za Mocartove divotne zvuke, što da ne priznam, tu pred bioskopom koji svi režiramo i bez Cavatinija zaljuljani maštom i maštama — da sam osećajući blizinu mora, ove godine, šaputao pa onda glasno, svima u kupeu doviknuo: „U oku mi celo sredozemlje dremlje!"

Opredeljenje u literaturi nije naročito uzvišena stvar. I nije podvig. Ali nije ni široki meksikanski šešir koji treba da nas učini samo egzotičnim. Medjutim, ima toliko mudrosti i gluposti koje smo učili u školi i koje se tradicionalistički labilno zovu književnošću, pa zašto da na putu daljeg interesovanja, na putu daljeg opredeljenja, na putu očekivanijeg i vedrijeg jutra ne udjemo u jezgro, u difrakcije, u pokrete i jednog takvog iskustva, jedne takve neminovne serije kao što je ova, nadrealistička?

Milosav MIRKOVIĆ

IZBOR

IZ LISTOVA I ČASOPISA

ID = 65519111

književna istorija na univerzitetu

MIROSLAV EGERIĆ: „... Središte kritičkih interesa pa i književno istoriskih na početku ovog veka u Srbiji pretežno, bilo je stvaranje modernog nacionalizma, moderne ustavnosti, moderne demokratije i otuda književni glasovi, ma sa koje strane dolazili, ako su nosili bilo kakve potporne stubove tim „modernim" idejama, dočekivani su ako ne uvek sa „osana" ono sa naklonošću koja ipak znači zaborav bitnih preduslova modernosti za pisca: dubine ili punoće njegove ljudske prirode. Otuda su političke basne Milorada Mitrovića dobile više priznanja u Istoriji književnosti od „sunčarske, južnjačke", neprevrele poezije Laze Kostića, otuda je kosmopolitu Isidoru Sekulić nadjačala nacionalna Milica Janković, zato se zakasneli samenovac i simbolist Jovan Dučić uzneo do zvanja „kneza srpskih pesnika" i zato su Kosta Abrašević i Proka Jovkić dobili više priznanja od recimo Sime Milutinovića Sarajlije i Njegoševe „Luče mikrokozma"!

Živeći, nastajući u jednoj sredini čija je tradicija u kulturi najčvršća u nepismenosti, nošena od ljudi čiji su tek dedovi možda naučili da čitaju i pišu, književnost naših početaka, u XX veku, prirodno, imala je u svojoj povesnici mnogo poštovanja za pismenost višeg ranga, za evropske putnike, izrazito kulturne ljude, znalce jezika i stranih kultura. Otuda je često taj u početku razumljiv osećaj poštovanja prema novini u znanju i pismenosti ubrzo prerastao u kult i nekritički odnos prema svemu što znači znanje sa stranog, poglavito francuskog Univerziteta, dodir sa, recimo, francuskim parnasom ili boravak u središtima evropskih kulturnih država. I onda ako su ti ljudi, kao osobene ličnosti, nosili stvarne plamsaje vizionarne snage, polet instuicije, ako su samosvojno, drzovito, dopirali do užarenih istina o ljudskom proticanju i obnavljanju, književna istorija je po inerciji ili iz poštovanja javnog mišljenja beležila samo njihove intelektualne osobine, superlative znanju, ukusu, utančanosti rukopisa, asimilatorskoj moći. Donji, dubinski slojevi takvih ličnosti u predelima koji su omedjeni snom, ostali su nerasvetljeni. Tako još uvek važe u književnoj istoriji rani prosvetiteljski sudovi o poeziji Milana Rakića: da je to poezija intelekta, „poezija intelektualne ili bolje reći intelektualizovane lepote" (Skerlić) i tako, po jednoj ustaljenoj pesničkoj sudbini, sve što nosi žig nejasne maštovitosti, subjektivnog treperenja, fine ukletosti, dvosekle smisaonosti, čeka pred vratima književne istorije na svog pravog tumača... Istinski udeo književne istorije u traženju čoveka bio bi znači u tome da dozna, dohvati, i objasni mehanizam prenošenja dejstva, ono nečujno gibanje duhovnih sila u književnosti koje *istovremeno* kazuje jedno i sve porodično i nacionalno, otadžbinsko i svetsko, ekonomsko i psihičko. Ta književna istorija ne sme zato da se brani teorijama vremenskog rastojanja, pohlepnom nasrtljivošću savremenih književnih poslenika koji bi, navodno, da naprečac preskoče njene ograde niti da u pojačanoj dilemi stari-novi vidi jedini problem. Postojanje romana kao što su „Koreni" Dobrice Ćosića, „Pesma" Oskara Daviča, „Lelejska gora" Mihaila Lalića ne isključuje i neosporni dug priznanja delima i piscima prošlosti čak i onda kad je u tim ljudima bilo više književničkog ubedjenja nego majstorstva izvršenja i kad su njihova dela značila više *dokumenta* nego *monumenta*. Ali u tom slučaju mnoga velika poglavlja naše književne istorije svela bi se na kratke beleške a našem novom književnom istoričaru ostalo bi jedino da iznova piše svoju književnu istoriju..."

(„Vidici" br. 53-54, 1960)

ID = 65519623

dva fragmenta nenapisane knjige

IVAN V. LALIĆ: „... Problem pesnika i njegovog vremena ne može da se postavi kao pitanje pesnikove prisutnosti u tom vremenu; problem se postavlja u drugom vidu. Može se postaviti pitanje, u kojoj meri njegov senzibilitet zahvaća u svet oko njega; u kojoj je meri intimni svemir pesnika (koji je jedini i isključivi zavičaj njegove poezije) prožet snagama, koje su istovrsne onima što pokreću zbivanja njegove epohe i odredjuju osnovne crte i karakteristične detalje njezine fizionomije...

Pesnik nije pozvan da traži čistu suštinu vremena koje ga osmišljava. Zahtevamo li to od njega možemo doći u opasnost da ga stavimo u položaj alhemičara koji traga za kamenom mudrosti, nezainteresovan za ono što se zaista dogadja u njegovim svetlucavim retortama, kao pravi rezultat. Sloboda poezije, sloboda kao njena životna karakteristika, znači pre svega da pesnik organizuje elemente svog sveta i nalazi im namenu po često ćudljivim zakonima, koje postavlja sam. Medjutim, biti pesnik u NAŠEM vremenu znači, čini mi se, postavljati te zakone osetljivije, nervoznije, i — odmerimo reč — odgovornije nego ikada u istoriji.

Niko ne može da zabrani pesniku da svet sagledava iz one (iz gimnazijskih klupa poznate) kule od belokosti (ili možda kule od crnokosti, od pepela, svejedno). Ali ova epoha, u kojoj se lice sveta brazda nepoznatim pukotinama, na čijim se rubovima milenijski spomenici naginju kao skazaljke sunčanika, da odraze svojom izmenjenom senkom podne ozbiljnosti, podne teskobe, podne opomene — ta epoha iznenada suočava pesnika s novom situacijom. Kao da se menja gravitacija u svetu pesnika; poznata mora, po kojima se vekovima plovilo i otkrivale se zemlje, naglo se povlače. I belokosne kule nisu više na obali, nego pred sterilnim pojasima nepreglednog, napuštenog peska, nad kojim se nebo spušta kao stakleno zvono. A jedini, jedini put iz ove pustinje neminovno vodi Orfeja pored realnih pustinja, pored pustinja — poligona, pored ogromnih pinija od dima koje neće da slede ritam njegove pesme — ali u koje Orfej mora da gleda, da bi se uverio u postojanje i smisao svoga glasa. Prva granica tišine ovoga je puta ispred njih."

(„Književnik" br. 15, rujan 1960)

»POLJA« uredjuju: Gojko JANJUŠEVIĆ, Tomislav KETIG, Petar MILOSAVLJEVIĆ, Pavle POPOVIĆ, Bogdanka POZNANOVIĆ, Dejan POZNANOVIĆ, Mileta RADOVANOVIĆ i Milan A. TABAKOVIĆ. — Glavni i odgovorni urednik Dejan POZNANOVIĆ. — List izdaje NIP »Progres«, Novi Sad, Maksima Gorkog 20/I. — Tekući račun br. 151-1/11-514. — Redakcija »Polja«, Novi Sad, Maksima Gorkog 20/I. Tel. 35-59 i 49-67. — Rukopise treba slati otkucane na pisaćoj mašini. Neobjavljeni rukopisi se ne vraćaju. — Godišnja pretplata 300 dinara. Pojedini broj 30 dinara. — Stampa »Forum«, Novi Sad